

Kulturminnedokumentasjon

Nattlandsveien 150

Innhold

Forord	3
1. Innledning	4
2. Metode	6
3. Historisk tilbakeblikk	7
4. Kulturmiljø	10
5. Bygninger med/uten kulturhistorisk verdi som må rives	12
6. Tiltakets omfang og virkning	19
7. Konklusjon	20
Kilder	21

Forord

Denne kulturminnerapporten er utarbeidet i forbindelse med reguleringsarbeid av Nattlandsveien 150, gnr. 160 bnr. 1032, Årstad bydel i Bergen kommune. Rapporten er utarbeidet i tråd med veileder fra Byantikvaren i Bergen kommune.

Kulturminnegrunnlaget er utarbeidet av Stig T. Thomassen og gir et historisk bilde for området og for eksisterende bebyggelse på eiendommen. Den tar for seg bebyggelsen på eiendommen samt de omkringliggende og tilgrensende eiendommene med bakgrunn i kulturminnerapport utarbeidet for Landås i 1993.

Bergen 25.02.2021

1. Innledning

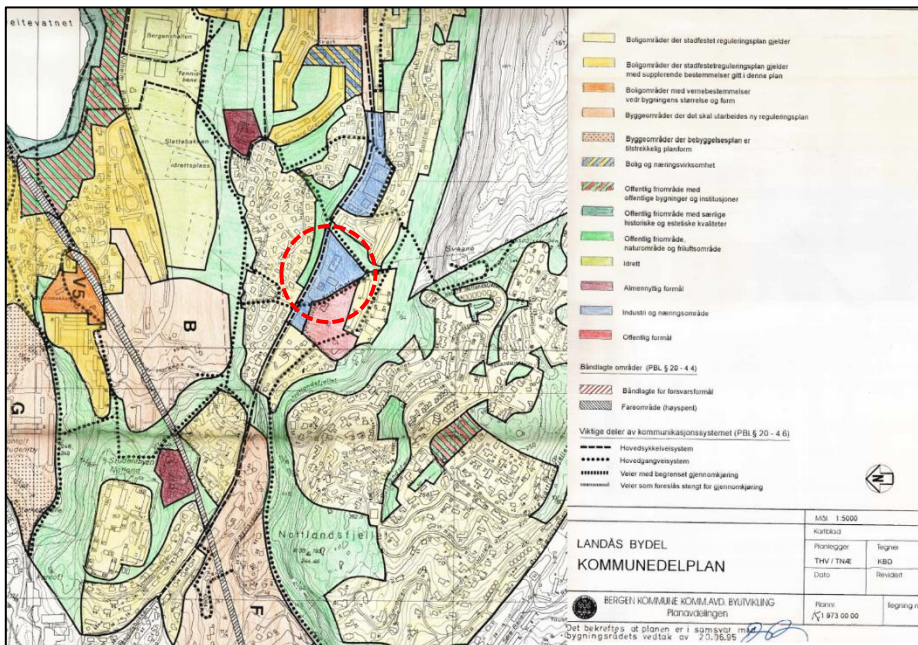
Planområdet ligger i Årstad bydel, i Bergen kommune. Eiendommen ligger tett på Nattlandsveien og har fungert som lager og kontorbygg.

Formålet med reguleringsplanen er å tilrettelegge eiendommen for boligbygging. Eiendommens beskaffenhet og beliggenhet gjør den godt egnet for boligutvikling i et attraktivt område, med god kollektivdekning.

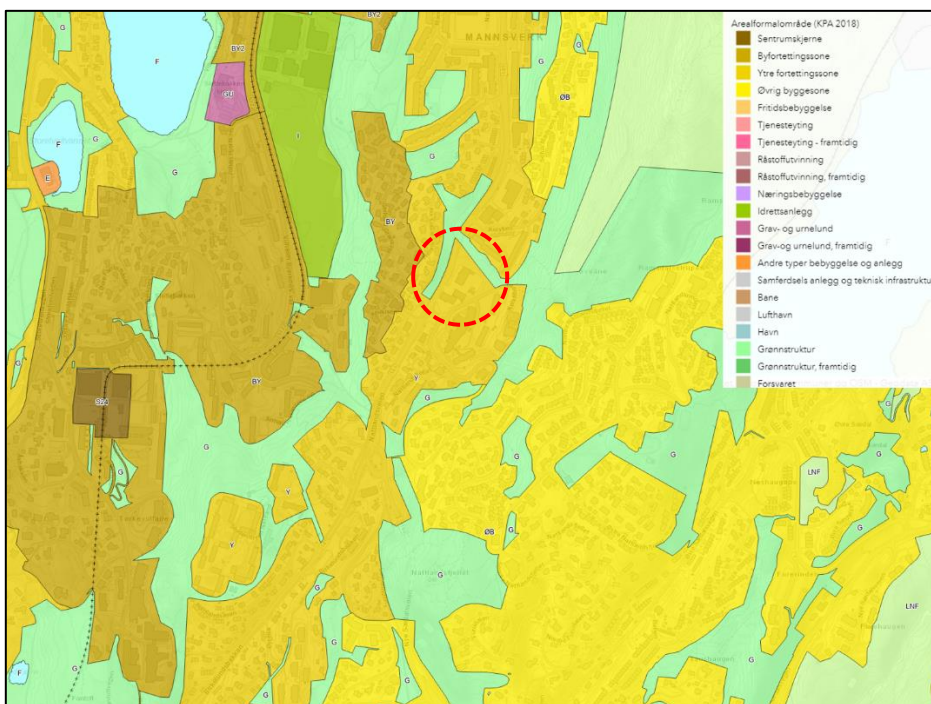
På det nåværende tidspunkt er ny kulturminnestrategi, «Identitet med særpreg», som er en overbygging til KPA2018 på høring. Vesentlige føringer fra denne er lagt til grunn i denne rapporten.

Det er KPA2018 og kommunedelplan for Landås som legger føringer for utviklingen i området. KDP Landås trådte i kraft i 1996. I denne planen er området avsatt til «Industri og næringsområde», mens eiendommen etter KPA 2018 ligger i Ytre fortettingssone, se påfølgende figurer.

Figur 1 Viser utsnitt av KDP Landås. Eiendommen er del av sørligste blå feltet, markert med rød sirkel.
 Kilde: Bergen kommune

Figur 2 Viser utsnitt av KPA 2018. Eiendommen ligger i Ytre fortetningszone

I arbeidsmøte med Bergen kommunen hadde Byantikvaren følgende uttalelse:

Landåsplanen er et helhetlig gjennomtenkt reguleringsarbeid som fortsatt står seg godt. Der uteareal har vært en vesentlig faktor i arbeidet. Modernismen sitt fokus på luft, lys og grønt er gjennomgående for Landåsplanen, og er et viktig karaktertrekk i området.

Eventuelt planområde er regulert til industri i KDP Landås, dersom dette blir endret til boligområde må kvalitetene som gjelder for andre boligområder på Landås legges til grunn i nye planer. Dette tilsier at lys, luft og grøntområder skal sikres, og videreføres i nye planer. Når dette samt høyde, plassering og volum er sikret på tilfredsstillende måte vil det gi indikasjon på mulig utnyttelsesgrad.

Når det gjelder typologi er lameller vanlig på Landås, de er «rene» i formen, og det er mellomrom eller brudd i strukturen (f.eks. saksing) som gjør at de ikke fremstår som for massive. Et annet karaktertrekk som er like viktig i dag, er at de store fellesområdene var en sosial arena for de som skulle bo der. Sosial bærekraft er derfor noe som bør være en faktor i utforming av eventuell ny bebyggelse.

Basert på en høyst overfladisk og foreløpig undersøkelse, kan det se ut til at eksisterende bebyggelse ikke har så høy arkitektonisk verdi at vi vil motsette oss en transformasjon av denne eiendommen. Det er imidlertid viktig at dokumentasjon av bygningene foreligger på et tidlig tidspunkt i planprosessen for å kunne vurdere dette skikkelig¹. Generelt anbefaler vi at man tar utgangspunkt i eksisterende bygningsmasse og søker å videreutvikle denne, jf. KPA2018 (§ 18 Energi og Klima) og Bergen kommunes kulturminnestrategi Pkt. 2.0².

I en eventuell plansak må kulturminnedokumentasjon og rivningsdokumentasjon utarbeides tidlig på et tidlig tidspunkt, og Byantikvaren bør ha uttalt seg til disse før plansak legges til offentlig ettersyn.

På det nåværende tidspunkt er ny kulturminnestrategi, «Identitet med særpreg», som er en overbygging til KPA2018, på høring. Vesentlige føringer fra denne vil følges.

2. Metode

Rapporten har til hensikt å gi et overblikk over eiendommens historie, og kartlegging av eventuelle kulturminner i tråd med Byantikvarens veileider «Kulturminnestrategi 2019-2023». Gjennomgang av dokumentasjon er gjort som dokumentstudier i tilgjengelige arkiv. Befaring og kartlegging av byggets kvaliteter, byggeår mm.

¹ Byantikvarens veiledere for kulturminnedokumentasjon og rivningsdokumentasjon:

<https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/kulturminner-i-bergen/skriftserie-og-publikasjoner/veiledere>.

² Kulturminnestrategien: <https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/kulturminner-i-bergen/kulturminnestrategien>

3. Historisk tilbakeblikk

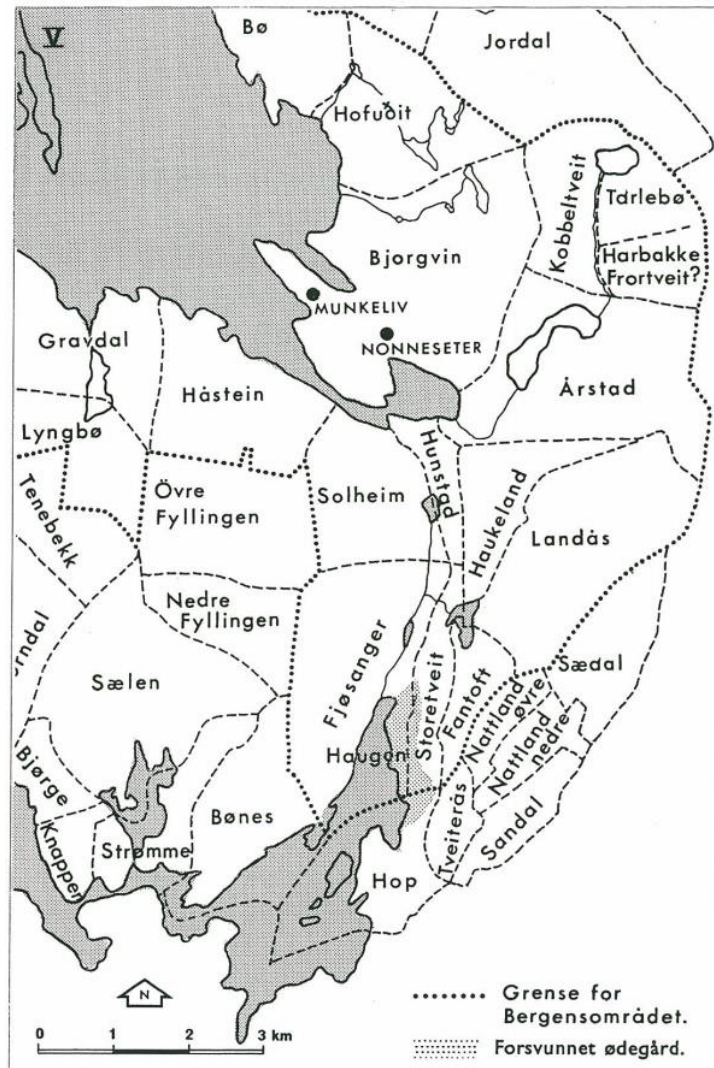
I forbindelse med utarbeidelse med KDP Landås ble det utarbeidet et svært godt historisk materiell som viser det historiske opprisset over området. Dette materialet gir et godt grunnlag for denne rapporten.

Landås har en lang historie, med historiske gårdsbruk og eldre veier gjennom området.

Det som tidligere var Landås bydel er i dag Årstad bydel. Innenfor området Landås lå det en rekke gårder; Årstad, Kronstad, Haukeland, Landås, Fantoft og Nattland.

Gårdene var i utgangspunktet underlagt kronen på Alrekstad (Årstad), med kristendommen ble det kirkegods, før det etter reformasjonen ble tilbakeført til kronen og kongemakten. Gården med tilhørende bruk gikk til Vincens Lunge, og gikk under navnet Lungegården.³

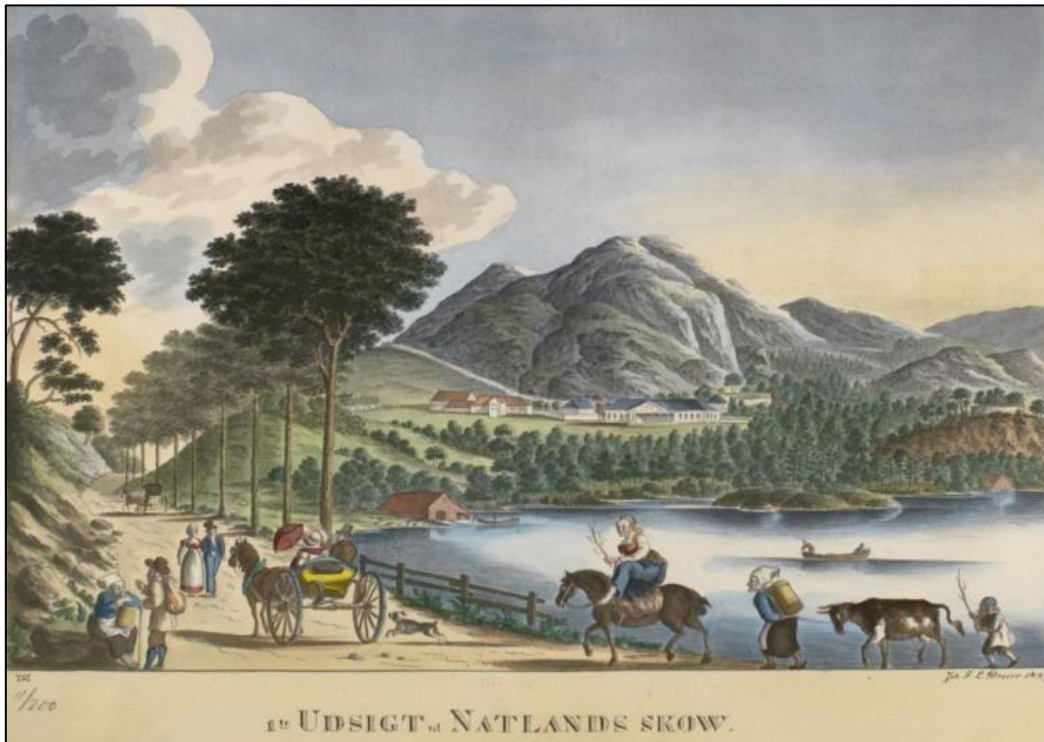
På 1600-tallet ble gårder i området solgt til byborgere. Driften var det imidlertid leilendinger og forpaktere som stod for.

Figur 3 Middelalderens gårdsgrenser. Kilde Bergen kommune

1700- og 1800-tallet medførte en økning i bruken av gårdene som lystgårder og sommersteder. Våningshus i ulike stilarter ble reist. Bildet i figur 4 viser eksempler på bygninger som ble reist.

³ Arkitektonisk analyse, KDP Landås, Bergen kommune. Tilgjengelig fra [Arkitektonisk stedsanalyse.pdf \(windows.net\)](#)

Figur 4 "Udsigt til Natland skov" kilde Marcus Uib⁴

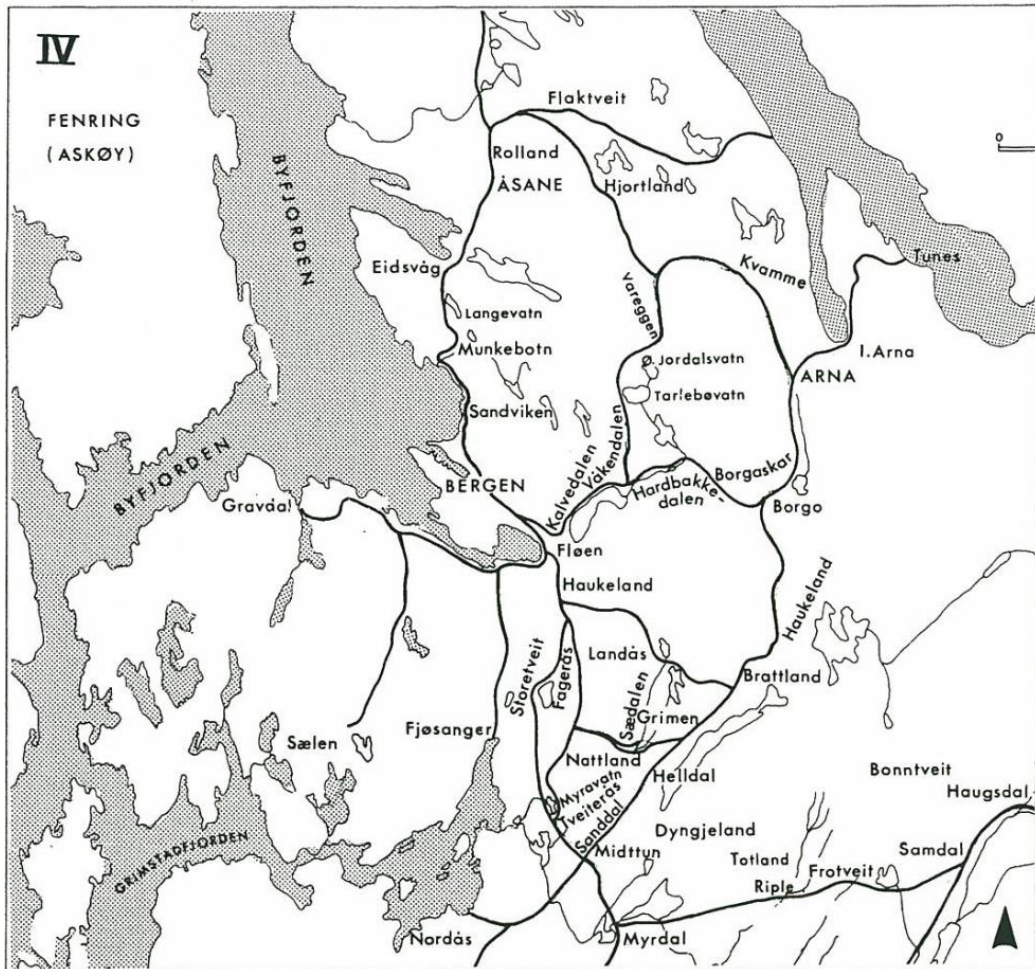
Mens byborgere etter hvert kjøpte gårder i Bergensdalen startet boligutviklingen i det som var Årstad herred først på 1900-tallet da gårdeiere parsellerte og solgte eiendommer til boligutvikling.

Frem til 1915 var Årstad eget herred. Som en konsekvens av manglende arealer ble Årstad herred innlemmet i Bergen kommune i 1915. Dette gav muligheter for at byen kunne ekspandere sørover i Bergensdalen. Bergen kommune var i vekst og boligmangelen var stor, særlig etter bybrannen i 1916.

Nattlandsveien som i dag ligger vest for eiendommen, er betegnet som et historisk veifar. Veien var en del av postveien til henholdsvis Christiania og Stavanger. Hovedveiene kan ses i kartet i figuren under. Veiene var imidlertid ikke mer en stier og kløvveier. Postveiene ble først utbedret på 1700- tallet.⁵

⁴ Tilgjengelig fra <http://marcus.uib.no/instance/photograph/ubb-bs-fo-00141-009.html>

⁵ Arkitektonisk analyse, KDP Landås, Bergen kommune. Tilgjengelig fra [Arkitektonisk stedsanalyse.pdf](http://arkitektonisk.stedsanalyse.pdf) (windows.net)

Figur 5 Oversikt over hovedveier i Bergen i middelalderen. Kilde Bergen kommune

Hovedtrekkene av de historiske veifarene kan ses i sammenheng med topografi og landskapstrekk. Selv om det var «snarveier» over fjell, berg og knauser var hovedveiene langs med dalføret. Kartet over viser at det gjennom Bergensdalen var det to hovedlinjer mellom nord og sør. Bergensdalen er en U-dal med en relativ flat dalbunn, og de bratteste partiene lengst opp på dalsidene. Med det milde og fuktige klimaet var dalføret godt egnet for jordbruk og tidlige bosetninger.⁶

⁶ Arkitektonisk analyse, KDP Landås, Bergen kommune. Tilgjengelig fra [Arkitektonisk stedsanalyse.pdf \(windows.net\)](#)

4. Kulturmiljø

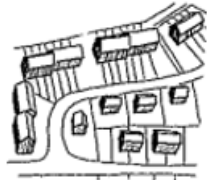
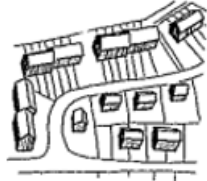
Hele Landås er definert som et kulturmiljø. Hensynssonen for Landås viser viktigheten området som et helhetlig kulturmiljø. De ulike områdene har ulik utforming og innhold, og representerer en byutviklingside fra midten av forrige århundre.

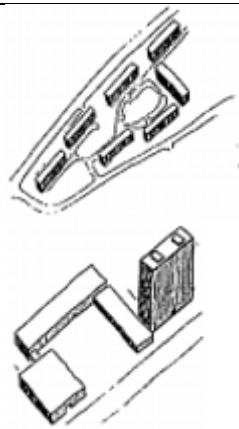
Rapporten «Veiviser bebyggelse Landås» ble utarbeidet i forbindelse med kommunedelplanen og viser en oversikt over de enkelte delområdene på Landås. De ulike delområdene er kategorisert utfra blant annet typologi og om de er amorfe (områder i endring) eller homogene (helhetlige).

Nattlandsveien 150 er i KDP regulert som industri og lagerområde. I nevnte rapport er det lite informasjon om delområdet eiendommen ligger i, ingen typologi eller andre kvaliteter som trekkes frem.

I tabellen under er delområdet eiendommen ligger i stilt opp sammen med de omkringliggende områdene. Dette gir en helhetlig forståelse av områdets kulturhistoriske utvikling, samt hvordan de ulike delområdene er satt sammen.

Tabell 1 Kategorisering av delområdene i- og rundt planområdet. Fritt etter «Veiviser i bebyggelsen» KDP Landås, Bergen kommune.

Navn	Bebyggelsesstruktur	Typologi	
<u>A 07 Kolstien syd – Kolstibotn</u>	Mellomsone. Bolig, næring, bensinstasjon og industribygg	-	-
<u>H 16 Kolstien</u>	Lineær terrengtilpasset bebyggelse langs veier. Ingen fast proporsjonering i strukturen	TYPE 2 Enebolig, 2-mannsbolig, 4-mannsbolig, rekkehus. Tett, lav småhusbebyggelse i 1-2 etasjer organisert og sammensatt på ulike måter. Boligen som lesbar enhet i bebyggelsen Bebyggelse med små dimensjoner og med små tomter.	
<u>H 11 Nattlandsåsen – Birkelundstoppen</u>	Lineær terrengtilpasset bebyggelse langs veier. Ingen fast dimensjonering eller proporsjonering av bebyggelse og uterom.	TYPE 2 Enebolig, 2-mannsbolig, 4-mannsbolig, rekkehus. Tett, lav småhusbebyggelse i 1-2 etasjer organisert og sammensatt på ulike måter. Boligen	

		som lesbar enhet i bebyggelsen Bebyggelse med små dimensjoner og med små tomter	
<u>H.10 Bolstad Øvre Slettebakken</u>	Lineær terrengtilpasset bebyggelse langs vei. Fritt forhold til dimensjonering og proposisjonering av bebyggelse og uterom.	TYPE 2 Enebolig, 2-mannsbolig, 4-mannsbolig, rekkehus. Tett, lav småhusbebyggelse i 1-2 etasjer organisert og sammensatt på ulike måter. Boligen som lesbar enhet i bebyggelsen Bebyggelse med	
<u>H. 30 Mannsverk</u>	Funksjonalistisk boligbystruktur, lameller tilpasset i et parkmessig landskap. Felles store grøntområder.	Type 4 lameller og lavblokker, i tillegg til Type 6 Høyblokk.	

Tabellen over viser bygningsmiljøet og derfor også det typiske kulturmiljøet både innenfor planområdet, men også i delområdene rundt. Boligområdene rundt planområdet kan anses som helhetlige bygningsmiljø. Delområde A07 Kolstien syd Kolstibotn, hvor planområdet er, er imidlertid betegnet som en mellomzone, uten noen helhetlig typologi.

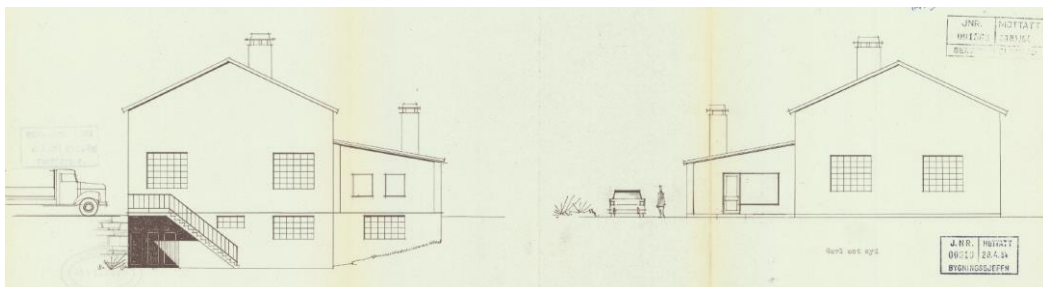
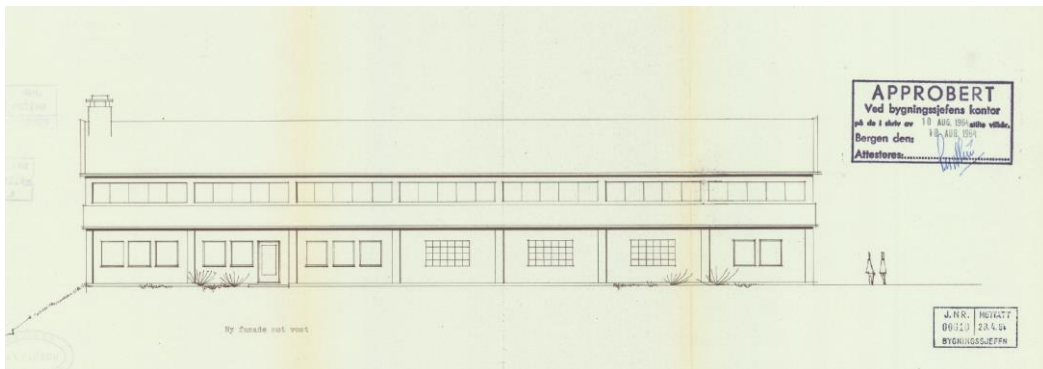
De tre byggene som ligger på eiendommen er knyttet til verksted, lager og industri. Verkstedet har vært benyttet til ulike former for motorkjøretøy som lastebiler og truck. Det har vært ulike eiere siden byggene var nye. I det videre presenteres de enkelte byggene kort.

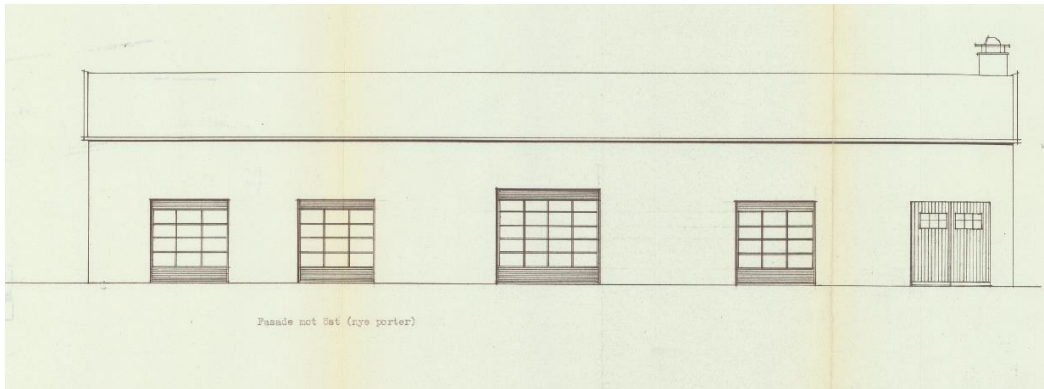
5. Bygninger med/uten kulturhistorisk verdi som må rives

Det står tre bygg på eiendommen i dag. Tiltaket som ønskes gjennomført medfører rivning av samtlige bygg. Byggene er reist mer eller mindre samtidig, og har hatt ulike funksjoner gjennom tidene. Byggene utgjør i utgangspunktet et helhetlig industrimiljø. Endringer som er gjort gjennom årene har imidlertid endret uttrykket på to av de tre byggene. Det minste av byggene, lagerbygget fremstår fremdeles som å ha en helhetlig fasade, selv om det også er gjort endringer på denne.

5.1 Dokumenter fra bygningsarkivet - Verkstedbygning

Bygget er tegnet av arkitektene Myklebust og Simonæs. Fra bygningsdokumentene fremkommer det at bygget ble oppført i 1952-53, en gang av forsvaret. Bygget ble først byggemeldt i 1964.

Figur 6 Fasadetegninger fra 1964. Kilde: Bergen kommune

Opprinnelig var bygget oppført i armert betong med teglsteinsinnervegger. Taket er stålkonstruksjoner med eternit skifer.

Da dagens eiere tok over bygget var bygget sterkt forfallent med knuste vinduer, og var tydelig oppholdssted for uvedkommende. Bygget ble deretter endret innvendig og består i dag av kontorer, toalett og resepsjon i byggets første etasje. Her er det også tilgang til verkstedsdelen av bygget. Smøregravene som var på verkstedet er støpt igjen, og det er lagt inn etasjeskiller i deler av verkstedhallen.

Figur 7 Dagens fasadeuttrykk. Foto: Tag Arkitekter, Stig T. Thomassen

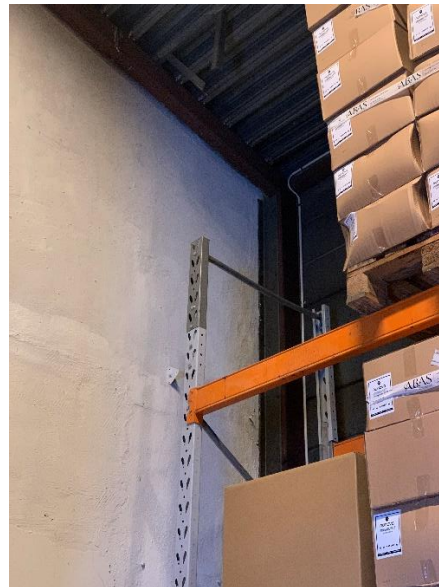
Overdekket trapp til smørebønn for reparasjon av biler. Selve brønnene er støpt igjen.

Synlig original trapp, ned til kjeller.

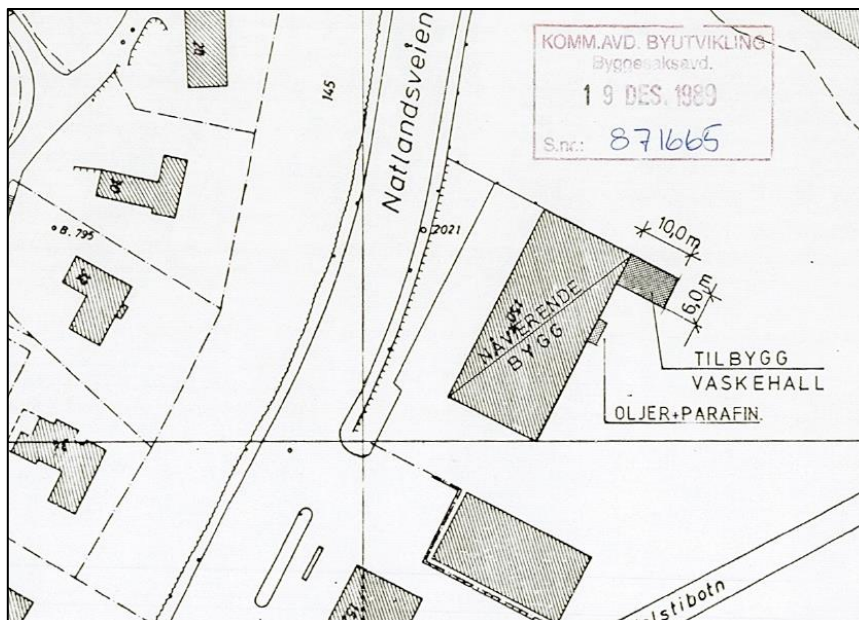
Det store lagerrommet er delt inn etter ombygging. Det er pr i dag to lagerrom samt en ekstra etasje.

Konstruksjonsløsninger. Nytt tak.

Figur 8 Innvendige detaljer i bygget. Foto Tag Arkitekter, Stig T. Thomassen

Bygget er endret flere ganger. I 1989 ble en vaskehall satt opp i tilknytning til bygget.

Figur 9 Godkjente byggetegninger for vaskehall fra 1989. Kilde: Bergen kommune

Fasaden ble godkjent endret med nytt inngangsparti i 2003.

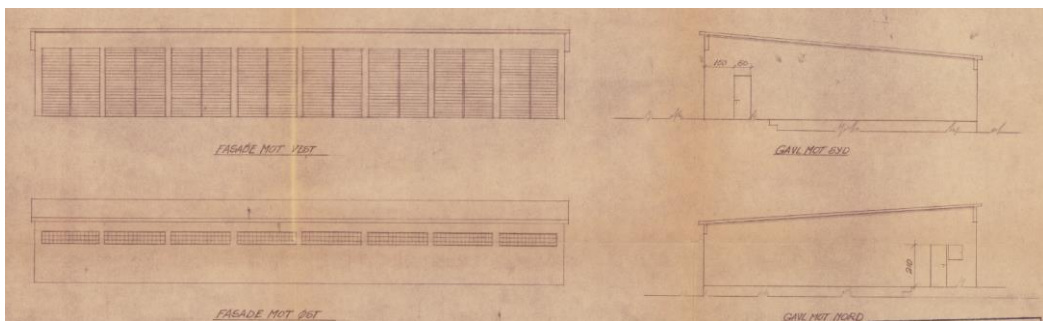
Figur 10 Endring av fasade samt utbygging av inngangsparti fra 2003. Kilde Bergen kommune

Også inn mot gårdsplassen i øst er det gjort endringer i fasaden. Flere av portene er fjernet og det er gjort om til et mer funksjonelt lagerbygg tilpasset eiers behov.

5.2 Dokumenter fra bygningsarkivet - Garasje

Ble byggemeldt i 1964. Bygget som garasje for Nattlandsveien 150 og 152. Dagens funksjon er lager. Garasjen hadde 8 porter, og bestod av en etasje.

Konstruksjonen var enkel med betonggulv, vegger betonghullstein mellom betongsøyler og tak av armert betongplate. Bygget hadde ingen innervegger.

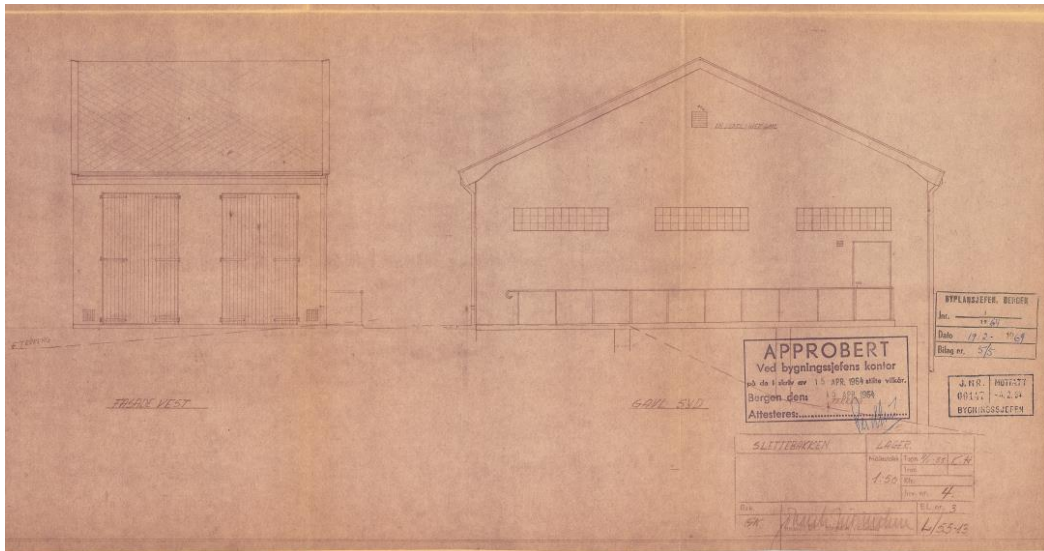
Figur 11 Utsnitt fra bygningstegning fra 1964. Kilde: Bergen kommune

Figur 12 Dagens fasade. De åtte portene er erstattet med 2 porter og den resterende fasaden er støpt igjen. Foto: TAG Arkitekter, Stig T. Thomassen

5.3 Dokumenter fra bygningsarkivet - Lager

Bygget ble byggemeldt i 1964 og er beskrevet som lager bygg. Det er bygget i armert betong med teglsteins innervegger. Taket er bygget som stålkonstruksjon med eternitplater. Lagerbygget bestod av to rom, lager og et mindre kontor adskilt med teglsteinsveggen. Kontoret hadde egen inngang på byggets sørside. Denne er i dag murt igjen.

Figur 13 Fasade lager 1964. Kilde: Bergen kommune

Fasade mot vest

Fasade mot nord

Detalj fra finnervegg som deler lager fra kontor/birom.

Detalj av interiør, fra det som trolig var kontor/birom.

Figur 14 Bilder fra dagens situasjon. Foto: TAG Arkitekter, Stig T. Thomassen

6. Tiltakets omfang og virkning

Planforslaget legger opp til boligbebyggelse med en variasjon av rekkehus og blokk. Typologien samsvarer med omkringliggende bebyggelse, og er i tråd med KDP Landås og Bergen kommunes målsetning om fortetting og høyere utnyttelse. Samtidig ivaretas blågrønne elementene og tilrettelegges for gjennom økt tilgjengelighet sammenlignet med dagens situasjon.

Tiltaket vil medføre rivning av eksisterende bebyggelse på eiendommen. Tiltaket tilpasses områdets typologi. Fra å være en mellomsoner i henhold til kartleggingen i KDP for Landås, vil tiltaket bidra til å knytte de omkringliggende områdene bedre sammen.

Fjernvirkningen vil være lav. Eiendommens beskaffenhet er årsaken til dette. Nærvirkningen vil være større, men det anses som positivt å legge til rette for fortetting med fokus på menneskelig skala og innhold fremfor industri og lager i et boligområde. Ved etablering av boliger vil grøntdraget nord for eiendommen kunne gjøres tilgjengelig for beboere rundt planområdet. De store grønne områdene rundt bebyggelsen på Landås samsvarer med grunntanken for den modernistiske utviklingen av området.

Dagens elv og grøntområde langs denne er i dag noe lukket og har lav bruksverdi. Tiltaket vil bidra til å øke tilgjengeligheten til dette samtidig som det ivaretar de blågrønne verdiene.

7. Konklusjon

Byggene har fremstått som et helhetlig og lite industrielt kulturmiljø, men ombygginger, endringer og modernisering har imidlertid endret uttrykket av både det enkelte bygg og helheten. Den historiske lesbarheten er redusert.

Arkitektene bak byggene har tegnet bygg av større betydning andre steder, slik som Munch museet på Tøyen og det tidligere Odontologiske fakultet på Alrekstad i Bergen, Haukelandshallen i Bergen, i tillegg til en rekke bolig og industribygg. En rekke bygg står igjen etter arkitektduoen som en bedre arv enn byggene i Nattlandsveien 150.

Tiltaket som er bakgrunnen for denne rapporten, vil medføre en rivning av eksisterende bebyggelse på eiendommen. Utvikling av Landås i tråd med både KDP og KPA er et godt argument i seg selv. Dagens behov for fortetting og utvikling av etablerte boligområder er ikke forenelig med lager og industri tett på eksisterende bebyggelse. Byggene og eiendommen slik det fremstår i dag gir lite tilbake til lokalsamfunnet rundt. Betegnelsen mellomsoner fra 1993 er svært treffende.

TAG arkitekter Bergen
Nøstegaten 44
5011 Bergen

Kilder

Bergen byarkiv, Bergen kommune. Tilgjengelig via grunneiers innsyn i eiendomsutvikling.

KDP Landås, tilgjengelig fra www.arealplaner.no

Marcus Uib, digitalt fotoarkiv, tilgjengelig fra www.marcus.uib.no